

ШЫН

1963 ч. МАЙ 29 СРЕДА № 126 (5330).

СЭКП Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун, Тыва АССР-нин Дээди Советинин органы

Өртөө 2 көп,

СОВЕТ КЫЗЫГААРЖЫЛАРГА

Совет Эволюция Коммунист партиянын Төп Комитети болгаш ССР-н Министрлер Чөвүлели кызматкер шериглери 45 чыл болган оюну хуудан совет кызматкерларга — бистин алдырлыг Төрөн тургустун ыдыкты кызматкерларын көргүтүрүшүмүздө анык байыры чедирин, чүрөктүн ханымында амыр-мендиин атырып тур.

Улут Ленинин инициативасы-биле тургустунган, Коммунист партияны кижизиккен болгаш дадыктыгыны, кызматкер шериглери алдырлыг дайынчы орунту эртен, бистин Төрөн чуртувустун кызматкерларын камгалаар талазы-биле соругаларын алдырлыг болгаш төлөптин күүсүдин база совет кызматкерларда азыр чок вахтанга эрттирип турар.

Тайынч тургустунуңуң чыдарында болгаш Ала-чурттуң Улут дайынчы үезинде совет кызматкерлар боттары бистин улустун шынык болдыры, серемчиледип, тургустун болгаш эрес-авангыр дайынчылар кыдыр көргүскеннер. Олар Коммунист партиянын херезинге кызматкер чокка беринген болгаш боттарынын эрес-маадырлыг албаны-биле азыр чок конарнын ханы ынакшылын база хуудундунга чедип алганнар.

Кызматкер шериглериңиз чутула соругалар чүдөл дие, моон сонгаар-даа чурттуң камгалаар аргалар болгаш күрүнениң азыр чок чоруун бүтү демчег-биле

быжыглаарында, совет кызматкерларга дайынчыларнын чименишиңеринге ууур серемчиледи мога чокка бедиринеде болур. Шериглериңиз бот составы кызматкер камгалаар талазы-биле албаны чоталдыкчы сайтыраңгайдыр, дайынчы техниканы билдирин-биле ажык-лаар, бүтү кезектерге бедик дайынчы белен болур чорукту доктаамал тургузар, буржуаз идеологияны болгаш моральдык кандыг-даа илередишиңеринге эртен чок болур ужуруң.

Марксизм-ленинниң идеяларында, Коммунист партияга болгаш улус чоңга кызматкер чокка беринген кызматкер шериглериңиз бот составы бистин Ала-чуртувустун кызматкерларын моон-даа сонгаар серемчиледип, тургустун болгаш быжык камгалаар дээрзинге быжык бүтүрелди Коммунист партияны Төп Комитети болгаш Совет чакыч илгерилеп турар.

Совет кызматкерларга, бистин инак Төрөн чуртувустун көргүтүр болгаш эрес-маадырлыг таанымалчыларыңа алдар!

Коммунист тургустунуңуң — улут совет улус делгерезиң!

Бистин бүтү тилгелериңиздин сорук кийриктиңиз болгаш организакчымы — Совет Эволюция Коммунист партияны делгерезиң!

СЭКП-НИҢ ТӨП КОМИТЕДИ. ССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

ТАРЫЛГАНЫ ЧООККУ ХҮННЕРДЕ ШАЛЫПКЫН ДООЗААЛЫҢАР!

Республикада тарылганын чоруп турары

(1963 чылдың май 25-ке чедир хуу-биле)

РАЙОННАР	Бүгү тараа культурулары кызыл-тас	Ооң иштинде кызыл-тас	Кукуруза	Картофель
Барын-Хемчик	102,7	104,3	40,5	31,2
Чөөн-Хемчик	94,2	104,1	31,4	30,7
Улуг-Хем	74,3	91,3	48,4	16,7
Чөөн-Хемчик эргелелинниң түңү	86,9	98,2	40,3	24,6
Бий-Хем	100,3	101,1	26,4	44,2
Каа-Хем	96,6	102,3	34,6	42,6
Танды	89,8	96,1	46,5	44,8
Току	67,8	—	—	—
Танды эргелелинниң түңү	93,1	98,5	41,3	43,2
Өвүр	142,0	191,3	24,8	12,5
Тес-Хем	79,4	111,8	41,0	37,8
Тес-Хем эргелелинниң түңү	84,8	117,4	37,7	34,1
Ооң иштинде совхозтар:				
«Кок-Тей»	111,7	134,3	77,1	55,6
«Чыраа-Бажы»	105,6	110,6	52,6	90,0
«Барлык»	104,3	102,1	40,4	22,9
«Шекпээр»	103,0	108,3	69,8	17,1
«Суклак»	101,0	149,7	67,9	—
«Өкөк»	100,9	100,8	15,0	53,0
«Тээли»	100,2	104,3	1,1	—
«Элегес»	100,0	121,6	39,3	68,0
«Сут-Хөл»	98,2	103,2	10,7	—
«Межегей»	87,1	98,6	42,2	45,3
«УТКА 25 чылы» Дуржулга станциязы	86,8	100,0	64,5	10,0
«Тивилеге»	83,7	97,1	6,5	26,0
«Тес-Хем»	79,1	80,5	55,9	47,0
«Найрал»	78,3	108,0	46,2	—
«Улуг-Хая»	68,9	93,6	42,3	—
«Тыва»	68,5	84,2	49,3	10,0
	61,0	101,0	13,8	20,0

Часкы хову ажылының хүн демдеглели

Тараа культураларын чакып тарырынын, картофельди, кукурузаны, чигир сөвканын олуттурунун эң таарымчалыг үези — май айдын төнеринге чедир ам ийи-ле хонук арткап. Ийчангаш кедээ ажил-агыйнын ажил-ишчилерин эң күженишиңиниң ажылдары болгаш организакчы ажылдарын өдөрүнүн ортуңга улам күштедирери негерттип келген. Чүге ынчаар ажылдар болза ам республика часкы тарылыгы доозар болгаш бүгү культураларын бедик дүжүдүн алырынга идегелдиг үндөзүнүн салып болур.

Каа-Хем районунун тараахтарын 650 гектары чакырыптар болза тараа культураларын тарылганын доозуштар аргалыг дээрин динчтанды болгаш бис. Ийчангаш-даа ол районунун ажил-агыйлары майнын 27-де чүгө 224 гектары чакырыптар тараан. Бир эвес районун механизаторлары ынчаар шүпкөн ажылдар болза майнын арткап бо хонуктарында бо соругаларнын күжүндерин чегей-ле ышпаш-тыр, штер Арачка болгаш Даржаа. Оон-биле кады планын күжүндер дие 1953 га кукурузаны болгаш 155 га картофельди база тарып олутур ужуруң сийлер. А ол ажылдарга база-ла дык хөй санлыг кижилер болгаш машина-техника хергелеттиңер апар.

Тес-Хем районунун тараа культураларын чакырыптар доозуштар турарын көргө кара чакырың. Бо районда тараа культураларын багай чакырып турары-биле кады кукурузаны болгаш картофельди тарып олутурунча далашпайын, хариында агротехника дүрүмнерин каржыны-биле треп турарын айтыр керек. Май 27-де картофель олутур ажылдын дүрдөзүңүң чүгө 28 га болган. А план 230 га турда-ла, оон чүгө 84 гектары олутканы бо талазы-биле ажылдын хоужууд турары илден-дир.

Өвүрүн ховуларында ам шуут ышпанын болу берген. Бо районун механизаторлары чигир сөвканын тарып планын боттарынын багы-гы-биле чогуур үезинде күжүндө болгаш ам кукурузанын, картофельди олутурууларын база чакырыптар туруп бергенер. Партия комитетинин улутуруучулары бистин хүн демдеглериңизге хөй ула шүтүмчүлөң болгаш бис. Ийчангаш-даа эр Семис-оол? Ол ажил-агыйнын улутуруучулары штер Бүрү биле Бичер-оол оларга партиянын шыныгын хариысалганын чүгө хулаһетиниң турар сийлер? Картофель бүтүренип болгаш садарын улам көвүдөлдү дүргөндө СЭКП Тыва обкомунун Министрлер Чөвүлелинң Кийгириңизге олар боттарынын прит-

тигит ажил-херектери-биле харыылаар деп бодан турар улус бе, ол? Чөөн-Хемчинин ажил-ишчилери культураларын тарып сайзыраары дика хоужуудын турарлар. Аана ам-даа 4182 гектар кукурузаны, 175 гектар картофельди болгаш 61 гектар чигир сөвканын тарып ужуруң болгаш. Ийчангаш СЭКП ХХП съездин атыг колхозтун база «Тыва» совхозтун механизаторлары ол ажылдарын улам орай хуу-сааке сонгаартыптылар. ыдыг ажылдарын шуут кыйбайн турар. Ол ажил-агыйларын улутуруучуларынын (колхоз даргазы эр Кобукуканың болгаш совхоз директору эр Юртаевтин) кукуруза болгаш картофельди тарып олутуруунун планынын күжүндерин херексөөлүн турар чоруну районун партия комитетинин база оң секретары эр Овдаринын таламында амдага чедир буруп шап-пайын турары элдептер таварылгандыр.

Танды районда кедээ ажил-агыйнын дүжүдүгү станицаның часкы тарылыга сөөлү херектерин бирээни ээлеп турар. Хөй санлыг техника болгаш механизатор кадрлар бар турбунже, ында сөөлү хуунерге узамдыгышыңдан уштунар болгаш хала эрттирген үезин хуунерин оюнун дугаалар дозу эвээр чүдүр кылдынган. Чижээ, 1300 гектар кукуруза тарып турган болза ам чүгө 436 гектары, 100 гектар картофельди 34-ле гектары тараан. Чигир сөвканынын талазы-биле көргүзү оон-даа дора. Ону тарырынын оонадымы чүгө 13 хуу күжүндө сайзырадыр. Одуурталарнын аразын сайзырадыр культураларын тарып олутур талазы-биле азылга ыдыг хоужууданыңа чигидегин штер Юртаев болгаш Дорхов сийлерге кым-даа бербе болгаш. Сийлерди хоужуу азылганын манавайн, харчы часкы хову ажылдарынын бүтү комплексиңиз чорударыга темпийн күштедирер талазы-биле дозот хемчеглер аларын ажил-херектин эрге-ажымы сийдерин лееп турар.

Устунде чуталаан четпестер республиканын нийти көргүзүлгөргө багай салдарын чедирип турар. Майнын 28-де чедир колхозтарда болгаш совхозтарда 273 муң 382 гектар тараа культураларын тарыттынган. Ол болза планга улур 94,5 хуу болур. Майнын 27-де немедө вудде чүгө 3.127 гектар болган, ол дээрге эрте хуунерин көргүзүлгөргө динде дык куду түнүелдир-дир.

Ам майнын сөөлү ховуктары арткап, Тарылталарын чег болганга тырып бастыраарын, өвүрер көстүп келири билек-ле оларын илчиртээрин, ынчаарга болуңуң дег чөрлөргө ылавыла сугтарарын организаатар болгаш, ол ажылдарын ай-шаанда болгаш шынарлыг чорударында кедээ ажил-агыйнын бүгү культураларынын бедик дүжүдүн алары, Ийчангаш чеди чылдың бешти чылынын социалисттиг хулаһеттерин чедириттиңиз күжүндерин хамааржыр дээрин утпас керек.

Совет кызматкерларның байырлалы

Совет улус кызматкерларның Хүнүн байырладымы-биле демдегелер турар. В. И. Лениннин айтышында-биле тургустун кызматкер шериглери Совет Эволюция кызматкерларын 45 чылдарын дургузуда көргүтүрүшүмүздө анык келген. Совет күрүнениң дайынчыларына улут соксаал чок болгаш кадык-дошкун демселеп олар төрүттүнген, өскөн болгаш дадыкчаннар.

Кызматкер шериглериңиз 45 чыл оюнга холбаштырган байырладымы хураал май 27-ле Москвага болгаш Ф. Э. Дзержинский атыг Төп клубко совет кызматкерларын эрес-маадырлыг камгалакчылары, кызматкер

албанының хоочун кижилери, Совет Армияның дайынчылары, найысылалдың хөй-инитининиң талгелекчелери келген.

Эш Н. С. Хрущевту байтадыр СЭКП Төп Комитетинин Президиуму составын хуудулгү президиуму аажок улуг-көвүтүрүшкүн-биле сонгаан.

СССР-н Министрлер Чөвүлелин чынында Курчунгай аймак чок чорутуун Комитетинин даргазы В. Е. Семичастный совет кызматкерларын СЭКП Төп Комитетинин болгаш ССР-н Министрлер Чөвүлелинң байырлыг чагазын номчуруга, ол

чагазын динимтиң азыш чаксаалчыны-биле утказ. Марксизм-ленинниң идеяларында, Коммунист партияга болгаш улус чоңга кызматкер чокка беринген совет кызматкер шериглериңиз бот составы моон сонгаар-даа бистин Ала-чуртувустун кызматкерларын серемчиледип, тургустун болгаш мергежилди камгалаар дээрзинге быжык бүтүрелди ол чагаала илгерилеп турар.

Кызматкер шериглериңиз Кол эргелелин иччалыгити генерал-полковник П. И. Зырянов хуралга илеткеп кылган. (СЭТА).

СПОРТТУҢ ТҮЛҮК ӨЙҮ

Бистин чуртувуста спорт шагдала болу улусту, бүгү массаны богу берген. Оон улам ыдыгы хөгжүлдө дээш Коммунист партия болгаш Совет чакыч хуунериниң салып турар. «УЛУС-КУЛЬТУРА» БОЛГАШ СПОРТ КИЖИЛЕРИНИ ХҮН БҮРҮДЕГИ АМЫДЫРАЛЫҢА. БЫЖЫМ. БИЛЕ СИННИГЕ БЭЭР» деп, СЭКП-нин Программасында айткан.

Коммунист бөгүн тургустун турар совет кижизикти мага-буудан кадык-шымар, бергелерге торлабыш ышдамкык болур, а бистин өзүп олурар салгалчыларымыс — даштык хевиринден безин дурт-сынн чараш, дымыг шыгандарлыг, амдыралчы чомак-сергек кылдыр өзөр ужуруң.

Тываның хову-шөлдери, даглары, арга-эминерин болгаш шынааларын ногаан үнүш, айыраң чек-сиктен хевирлердин шынаа алы берген — чий эвес спорттук чогууна аяз-бүрү хевирлеринге маргыладалар, шенелдер эрттиреринге таарымчалыг түлүк өй болур. Республика найысылалында, районнар төвтеринде болгаш колдө суурларда бүт бөмбүүнүң, алетболдуң, баскетболдуң, чик алетболдуң, хурештин иязы-бүрү хевирлеринге шенелдер, белеткелдер болгаш харын-даа маргыладалар илген.

«Шың» солунуңуң шаңдыла дээш болуп эртен хуреш маргыладымы, «Тываның аныктары» солунуңуң шаңдыла дээш чачыма болган эстафета республикада спорттук чийги хевирлериниң талазы-биле маргыладаларын эгезин салган. Спорттук чийиниң ол кымсытыгдан чырыткысы Кызыл, Абакан, Минусинск — үш хоорайнының чоктаа чак Кызылга болуп эртен ужуражымдарында улашкан. Ол маргыладаларга бистин спортчуларымыс элден чедирип кийинерин болгашын айтыр керек. Бүт бөмбүүнүң маргыладаларга пассажирлер АТК-зынң спортчулары бо улаада чедириптиңиз ойнаан, чик алетканың бүтү хевирлеринге маргыладаларга Кызылдың чик алеткелери кожалар-биле чик эвес демселеди чоруткан, команда талазы-биле тикселегин чедип алганнар.

Бо чийги спортчу календары эзу-гаар эртен чогуур маргыладалар баала байлак. Ооң иштинде спорттук «Урожай» эки-тура нийтелиниң шүтүмү-биле районнар аразында чик алетка, бүт бөмбүүнүң маргыладалары дээш кайымын ол дээрли. Бо чылдың июль 14 — 16-ла республиканың чийги спартакиадамы болур. Орта мал белеткери дугайында боданымы

— туриски походтарын чорудары чутула.

Амгы үезде бисте спорттук «Урожай», «Спартак», «Динамо» болгаш «Трудовые резервы» эки-тура дег. Бо хүнге чедир спорт хемчеглеринин тодааргай планынын В.ЛКСМ обкомунда-даа, спорт организациаларында-даа чок, Маргыладаларын хөй-инитчи эгезашки-биле, төлөвир чокка эртеририн улам-на неперенгеийне биле практикаларын чутула.

Спорттук бөлүгүн дегерлерин, волейболдуң болгаш чик алетканың шөчүчүштерин кедээ черлерге спорттук хөй-инитиниң комсомолчулар болгаш аныктарын күжү-биле кылып алыр аргамы каала-биле ажылдар керек.

Республиканың спорт эки-тура нийтелидерин болгаш организациаларын эмалезиниң Чөвүлели, В.ЛКСМ обкомун, профсоюз-лелериниң область Чөвүлели чөк-чөрдө спорттук коллективтерге чийги спорттук сезонун чедириптиңиз эртериринге болгаш чедээ оларнын чорудар ажылдарына улуг деткимчени көргүзөр ужуруң.

«Шың» солунуңуң шаңдыла дээш болуп эртен хуреш маргыладымы, «Тываның аныктары» солунуңуң шаңдыла дээш чачыма болган эстафета республикада спорттук чийги хевирлериниң талазы-биле маргыладаларын эгезин салган. Спорттук чийиниң ол кымсытыгдан чырыткысы Кызыл, Абакан, Минусинск — үш хоорайнының чоктаа чак Кызылга болуп эртен ужуражымдарында улашкан. Ол маргыладаларга бистин спортчуларымыс элден чедирип кийинерин болгашын айтыр керек. Бүт бөмбүүнүң маргыладаларга пассажирлер АТК-зынң спортчулары бо улаада чедириптиңиз ойнаан, чик алетканың бүтү хевирлеринге маргыладаларга Кызылдың чик алеткелери кожалар-биле чик эвес демселеди чоруткан, команда талазы-биле тикселегин чедип алганнар.

Бо чийги спортчу календары эзу-гаар эртен чогуур маргыладалар баала байлак. Ооң иштинде спорттук «Урожай» эки-тура нийтелиниң шүтүмү-биле районнар аразында чик алетка, бүт бөмбүүнүң маргыладалары дээш кайымын ол дээрли. Бо чылдың июль 14 — 16-ла республиканың чийги спартакиадамы болур. Орта мал белеткери дугайында боданымы

«Шың» солунуңуң шаңдыла дээш болуп эртен хуреш маргыладымы, «Тываның аныктары» солунуңуң шаңдыла дээш чачыма болган эстафета республикада спорттук чийги хевирлериниң талазы-биле маргыладаларын эгезин салган. Спорттук чийиниң ол кымсытыгдан чырыткысы Кызыл, Абакан, Минусинск — үш хоорайнының чоктаа чак Кызылга болуп эртен ужуражымдарында улашкан. Ол маргыладаларга бистин спортчуларымыс элден чедирип кийинерин болгашын айтыр керек. Бүт бөмбүүнүң маргыладаларга пассажирлер АТК-зынң спортчулары бо улаада чедириптиңиз ойнаан, чик алетканың бүтү хевирлеринге маргыладаларга Кызылдың чик алеткелери кожалар-биле чик эвес демселеди чоруткан, команда талазы-биле тикселегин чедип алганнар.

«Шың» солунуңуң шаңдыла дээш болуп эртен хуреш маргыладымы, «Тываның аныктары» солунуңуң шаңдыла дээш чачыма болган эстафета республикада спорттук чийги хевирлериниң талазы-биле маргыладаларын эгезин салган. Спорттук чийиниң ол кымсытыгдан чырыткысы Кызыл, Абакан, Минусинск — үш хоорайнының чоктаа чак Кызылга болуп эртен ужуражымдарында улашкан. Ол маргыладаларга бистин спортчуларымыс элден чедирип кийинерин болгашын айтыр керек. Бүт бөмбүүнүң маргыладаларга пассажирлер АТК-зынң спортчулары бо улаада чедириптиңиз ойнаан, чик алетканың бүтү хевирлеринге маргыладаларга Кызылдың чик алеткелери кожалар-биле чик эвес демселеди чоруткан, команда талазы-биле тикселегин чедип алганнар.

Көзөңдүң ажил-ишчилери бо часкы хуунерде чеди чылдың бешти чылдың элбегин дүжүдү дээш шүдүдү демселеди чорудуп турар. Чедир болгаш мал ажылы улам ыдыг көвүдөр талазы-биле төлөмдөргө планларын чүгө хүн бүрүнүң чүтүкүлү күш-ажымы-биле аммыралга ботландырып болурун колхозчулар болгаш совхозтар ажилчылары эки билер. ХОВУЛАРГА БО ХҮННЕРДЕ ШАЛЫПЧЫ ЕЗУ-БИЛЕ АЖЫЛДААРЫ, ТАРЫЛГАНЫ ОРГАНИЗАСТЫГ, ДҮРГЕН БОЛГАШ ШЫНАРЛЫГ ДООЗАРЫ НИИТИ СОРУЛА. ОЛ ДЭЭРГЕ КҮЗҮН ЭЛБЕК ДҮЖҮТҮГҮ АЖААЛ АЛЫР, ЧЕТЧИР ТАРАЛДЫ БОЛГАШ МАЛ ЧЕМЕРЛИГ БОЛУР ДЭЭНИ ОЛ.

Бо чылды хову ажылдары элден нарын байдалга эртин турар. Час озалаашкын-биле эгезиңизин түнелде тараажылар эрте-даа, орай-ла тарып культураларын тарылганы барык-ла хары ула чоруп ужура таварышкан. Үеңиң хөй элден борал, соок, хаттыг хуунер болу келген. Бо бүгү хову ажылдарын чорударына оңа организактыг болгаш тода чорукту механизаторлардан база тараажылардан негээр.

Республиканың күчүңүң техниканы челеңсеген механизаторлары болгаш тараажылары бергелерин шуудура ажил эрткинаны, боттарымы кызымчаккай күш-ажымы-биле келер үеңиң дүжүдүңүң быжыг суурун ховуларга тургузуп турар. Тываның дык хөй ажил-агыйларында чачын тарып культуралар тарылгазы доозулан.

МАЙ 25-КЕ ЧЕДИР РЕСПУБЛИКАНЫҢ КОЛХОЗДАРЫ БОЛГАШ СОВХОЗДАРЫ ЧАЗАРЫ ТАРЫП КУЛЬТУРАЛАРЫ 297 МУҢ 222 ГЕКТАРГА ТАРААН. ТАРАА БОЛГАШ ТАРАА-БОБЫ КУЛЬТУРАЛАРЫ (КУКУРУЗА ЧОККА) ПЛАН ЭЗУГААР ОЛААРНЫ тарыза чогуур шүлөлдү 90,5 хуузу элээр. Аш-чөмүңүн кол культуралары — кызыл-тас тарырынын планы 99 хуу күжүндөгүн.

Өвүр, Барын-Хемчик, Бий-Хем районнар, «Чыраа-Бажы», «Барлык», «Шекпээр», «Өкөк», «Элегес» совхозтар болгаш чамдык колхозтар тараа культураларын тарылганы дооскан. А Каа-Хемчилер оңу доозар чыгай берген. Бий-Хем, Чөөн-Хемчик, Барын-Хемчик, Каа-Хем, Тес-Хем районнар, совхозтарынң хөй кезин кызыл-тас тарылганы дооскаш, ыдыг болза-даа Улуг-Хем, Танды, Тес-Хем районнар тараа культураларын тарылганы аажок оожум, узамдыктырышыңыңын чорудуп, рес-

публиканың нийти көргүзүп дээр турар. Ол микша Току районун колхозтары часкы хову ажылдарын дедиңи куду темп-биле чорудуп турар. Танды болгаш Улуг-Хем районнарын ажил-агыйлары ара-даа 20 муң ажыг гектар шөлдө тараа культураларын тарып ужуруң.

Ам республиканың колхозтары болгаш совхозтары чачын тарып, мангыт тараа культураларын тарывышаан, үеңиң культуралар кукуруза база картофель тарып олутур ажылды чорудуп турар. Ыдыг болза-даа ол ажылдың темпийн куду дегидиле болуп турар.

СЭКП обкомунуң май 27-де болган бороуу часкы хову ажылдары дедиңи куду темпийн чорутууп турарын, механизаторларын күш-ажымы дык хөй ажил-агыйларга багай организастыгынын, тракторлар, селгалар, болгаш өске-даа техника массалык-биле ала турар чорукка хөй ула таваржып турарын, ынчаарга тараа болгаш өске-даа культураларын тарымырынң эки хуузазын эртин турарын демдегезин.

Кукуруза болгаш картофель тарып олутуру эгезилден бээр, оң ажил хонук эртен. Май 25-ке чедир республикада 23.664 гектар кукуруза чүгө 1.525 гектар картофель тарыттыган. Чөөн-Хемчик, Бий-Хем, Тес-Хем, Барын-Хемчик, Өвүр районнарын ажил-агыйларында кукуруза-даа база картофель-даа тарып олутуру дедиңи багай чоруп турар. «Тээли», «Өкөк», «Сут-Хөл», «Тыва» совхозтар, дуржулга станицызы кукуруза тарымырын планын чүгө 1,1-ден 15 хуу чедир күжүндө кылган. «Суклак», «Тээли», «Сут-Хөл», «Тес-Хем», «Найрал» совхозтар май 27-ге чедир картофель тарылганын кирбээр. Танды, Улуг-Хем районнарын чамдык колхозтары болгаш совхозтары кукуруза, картофель тарымырынң агротехниктиң чурумнарын чакыдып турар.

„Шынын“ материалдарынын изи-биле Шын шүгүмчүлөл дугайында

Бистин корреспондентисин эш Т. ТАЛАНЧИКТИҢ бизини «ЧҮГЕ ХОЖУДАП ТУРАРЫЛ?» деп шүгүмчүлөдиг чагаа БО ЧЫЛДЫҢ МАЙ 19-ТА № 118 (5522) «ШЫҢГА» үген турар. «Тээли» совхозта часкы тарылганын темпийн оожумун, күш-ажымын организастык багайын, агротехникаң чурумун каржымы-биле үер турарын, үезин төгчөзөшкенин, полит-массалыг болгаш культура-массалыг ажылдарың чорубай турарын автор ол чагаала шүгүмчүлөң.

Ол шүгүмчүлөдиг дугайын кынааш, дирекциянын, ПАРТБЮРОНУҢ БОЛГАШ АЖЫЛЫҢ КОМИТЕТИНИ ХУРАЛЫҢА ЧУГААЛАЖЫП КӨРГӨН, А ОЛ ШЫН ШҮГҮМЧҮЛӨДӨН ЧОГУУР ТҮННӨДИ КЫЛГАН БОЛГАШ ЧЕТПЕСТЕРИН ЧАЙЛАДЫРЫН ХЕМЧЕГЛЕРИНИ АЛГАН БИС деп, үч организациаларын улутуруучулары редакция харылаан. Ийчангаш совхоз тараа культураларын тарылганы чогуур хуузазында дооскан, оң сонда картофельди, кукурузаны бол

СЭКП ТК-ның Пленумунга уткуштур

ӨӨРЕНИР, АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРАР

СЭКП-нің XXII съездинин шийирлерин, оон хүлээ алган Совет Эвилелин Коммунист партиясынын чаа Программасын...

Минчанга бистин районун партия, комсомол организациялары партия, комсомол чырымышкынын...

Партия өөредилгесинин эртин тур өөредилге чылын районга эгелээрде, чырымышкынын 128 иш...

Өөредилге чылын эгелээрде, чаа тургустунга бөлүмнөргө съездин материалдарын, партиянын программасын өөренип эгелээр болгаш...

Партия чырымышкынын өөредилгесин «Барлык» совхозко, «Болшевик» колхозко...

Партия чырымышкынын өөредилгесин «Барлык» совхозко, «Болшевик» колхозко...

маалымнар суурга келгеш, кичээлдеп турганнар. Дынакчылар программа баугаар...

«Болшевик» колхозта кедээ ажил-айгынын тодаргай экономикалык өөренир бөлүмүнүн пропагандалы...

Өчүтүн пропагандалар Күжүктү Успун, А. Кертек, С. Салчак, С. Санчат, Д. Хертек, В. Очур-оол...

Олар чуртун, республиканын, районун ишинде чугула болушун...

Партиянын чырымышкынын кайда-ла эки организациястан болду, мында ажил-херектин багалы...

«Барлык» «Шекер» совхозтарда, «Мурнакчы» колхозта партия өөредилгесин эки турганын олар чырын...

Иштинде чаа болгаш чамлык партия организацияларын өөредилге чылын...

редилге программадын дооспаанар. Чамлык пропагандистер хүлээлгенин...

«Кара-Хөл», «Малчын» колхозтарда, «Төзүн» совхозта партия...

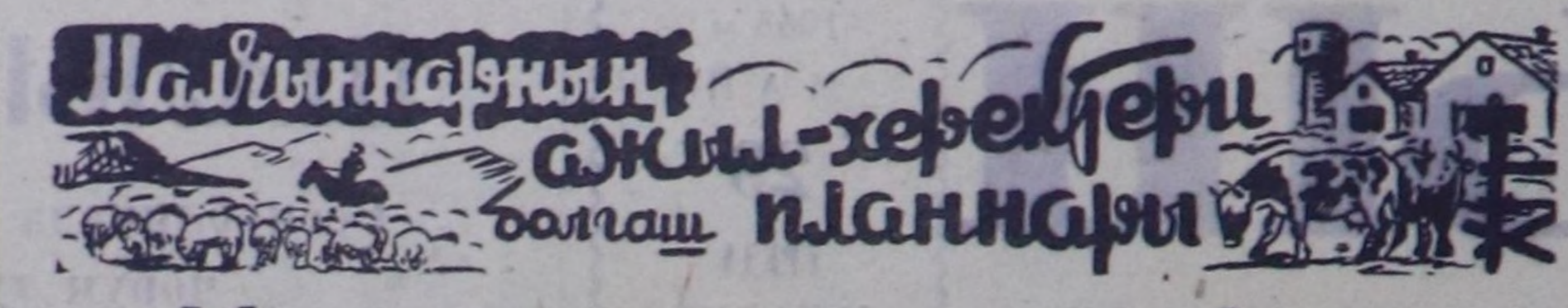
Районда партия чырымышкынын кайда-ла эки организациястан болду, мында ажил-херектин багалы...

«Барлык» «Шекер» совхозтарда, «Мурнакчы» колхозта партия өөредилгесин эки турганын олар чырын...

Иштинде чаа болгаш чамлык партия организацияларын өөредилге чылын...

«Барлык» «Шекер» совхозтарда, «Мурнакчы» колхозта партия өөредилгесин эки турганын олар чырын...

Иштинде чаа болгаш чамлык партия организацияларын өөредилге чылын...

Мээн саналым

Коммунисттик албешил чүгөлү үстүрүпүрүп эвес, харын кедээ ажил-херектеринин, оларнын ишинде...

Оюн Кызыл-оол-биле кады 850 баш хойну кадарын кыштадымыс. Оларнын хей кезин каракуу уксаан...

Бир эвес коюнда бар бүтү хойлар шартуу төрөн чүгө болса, оон-да артык...

нынга бистер чамдык талазы-биле буруулуугу бис харын, иччала-даа хойларнын тарып боозалганын...

Бо кыш бистин Кара-Чыраа хойжуларынга дыка ар болуп эркен. Мал чени база чедишпез, хар улут...

Биске кыштагылаашкын мычаар эркен. Ам бистин сорулгавыс — дүк кыргыздын чидирг чокка алып...

кынын үзегерлиг организациястап, эки эки семиртилгени бээр ол деп биялар мен...

Малчынарнын амыдырал-культура хандырылганын экижерде дугайында СЭКП обкомунун пленумунун...

Кино, концерт көрбөнүвистен бээр дыка үр апарды. Бистин хойжуларынын төвүндө кызыл булуң...

О. НАШПЫН-НАРА. Таңынын дүргөнү дуржула станциянын Кара-Чыраа хой ферманын каларчы.

Кара-Чыраада хойжу бригаданы дугайында хойжунуң бодалы

чүгөлү ат кырында чагыс бригада кылдыр санадып турар боордан башка...

Бистин козанынчыста хойларын оларнын назан-харын, продуктууну барындаалап тургаш...

Дуржула станциянын шээр малынын кол нургулу бо Кара-Чыраа мөөнөтүнүн болганда, бир мал эмчанын чык зоотехникти бистин...

О. НАШПЫН-НАРА. Таңынын дүргөнү дуржула станциянын Кара-Чыраа хой ферманын каларчы.

КЫЗЫЛДЫН № 2 ЧҮҮК АТК-ЗЫНДА

Бистин республиканын улут автоажыл-агыларынн өрөөн, Кызылдын № 2 чүк АТК-зын коллектив чед чылдык бешки чымынын...

оон-даа өскелер хамааржыр. Чолаачыларын болгаш септектин кызылмай ажилдап турарынын...

Чолаачы болгаш септекти кадрларын эки түпнелдиг ажилдарынче мобилизацияга бдүрүлгө партия...

«Сүт-Хөл» совхоз. Винница область, Бершадск бдүрүлгө эргелелин Социалист Күш-ажылдык Маалыры...

«Сүт-Хөл» совхоз. Винница область, Бершадск бдүрүлгө эргелелин Социалист Күш-ажылдык Маалыры...

НИИТИ ХУРАЛДАН

Чокта чаа «Сүт-Хөл» совхозтун Кара-Чыраа салбырында херөөкөнөрүнүн ниити хуралы болган. Анаа салбырда херөөкөнөр чөвүленин...

«Сүт-Хөл» совхоз. Винница область, Бершадск бдүрүлгө эргелелин Социалист Күш-ажылдык Маалыры...

Винница область, Бершадск бдүрүлгө эргелелин Социалист Күш-ажылдык Маалыры Василий Михайловнун Навунуң даргалааны, СЭКП-ниң XXII съездин аттык келчиси Украинда мурнакчы колхоз болуп турар...

АЛДАРЛЫГ МАЛЧЫН

Ону танымас малчын бистин республикада ховар. Оон адын, оон чуруну республиканын солуннарынн арынарына...

1958 жыл үзүндө Туран сүт-бараан фермасына бир саар инектен-не ортумаа-биле 800 кг сүтү саап турар...

Домна Родионова чылда бир саар инекке онааштыр сүт саалдазын оон-даа көвүдеринын арзаын дилеп тып...

Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунун Чарлы-биле Домна Родионова Завьяловага Тыва АССР-нин алдарлыг малчыны деп бедик атты бо чылын...

Туран сүт-бараан ферманынын бүтү коллектив ол байырыг хуралга чыгып, боттарынын мурнакчы эжинин...

Домна Родионова-биле бо фермага хей чыл кады ажилдап келдин, оон ажил-нише чүткүлдүүн билдир мен...

Эки садыгжылар

Прит Соунам — Кызылдын кооператив училищесинин баштайгы доозууларынын бирээзи. Кооператив шугумунга чээрби дөрт чылда ажилдап келген.

Ол ам «Тилелге» совхозта аш-чөп магазининин эргелекчи. Оон кадайы база-ла хоочун садыгжы Соунам Дежитма ол-ла...

Бараанарнын ассортментинин көвүдөдү, оларны көсүкү чегре делгеп, өртөктөрүн бизээс азары садыгжыларын чагчыла аларган.

Уругларын кижиздерине мур- С. Монгуш-оол. Кырында дөрбөлүн улут көк хааржаа салган терелди азы шапканын атып чуртуп ар калат кеткен кизи Барым-Хемчиктин...

О. НАШПЫН-НАРА. Таңынын дүргөнү дуржула станциянын Кара-Чыраа хой ферманын каларчы.

Танды районун «Элегес» совхозунун «Накы» сүт-бараан фермасында Мария Намды — совхоз бдүрүлгесинин мурнакчыларынын бирээзи. Ол сөвгү иш чыдарынын дургуулда сүт саалдазынын хемчээлин донтаман өстүрүп келген.

Сценада — ыры, танцы

Саадак-Терек суурунуң клувун улус дөлдүр өлүрүкчү. Профилелдеринин бот-тымынгар уран чүтү...

Акс-Барлык бот-тымынгар уран чүтү коллективни көрүлдөгө каарын ажим померлерни килгирген. Оон ниити ир бөлүнүн «Илг байыр» деп ирны күтүскени-биле...

Акс-Барлык бот-тымынгар уран чүтү коллективни көрүлдөгө каарын ажим померлерни килгирген. Оон ниити ир бөлүнүн «Илг байыр» деп ирны күтүскени-биле...

Акс-Барлык бот-тымынгар уран чүтү коллективни көрүлдөгө каарын ажим померлерни килгирген. Оон ниити ир бөлүнүн «Илг байыр» деп ирны күтүскени-биле...

Сценада — ыры, танцы

Саадак-Терек суурунуң клувун улус дөлдүр өлүрүкчү. Профилелдеринин бот-тымынгар уран чүтү...

Акс-Барлык бот-тымынгар уран чүтү коллективни көрүлдөгө каарын ажим померлерни килгирген. Оон ниити ир бөлүнүн «Илг байыр» деп ирны күтүскени-биле...

Акс-Барлык бот-тымынгар уран чүтү коллективни көрүлдөгө каарын ажим померлерни килгирген. Оон ниити ир бөлүнүн «Илг байыр» деп ирны күтүскени-биле...

Акс-Барлык бот-тымынгар уран чүтү коллективни көрүлдөгө каарын ажим померлерни килгирген. Оон ниити ир бөлүнүн «Илг байыр» деп ирны күтүскени-биле...

ОСКАЛ-ООЛДАР МООЛДА

Аны-дунма социалистик чурттарын — Совет Зөвлөлийн, Болгариянын Улус Республикасынын, Герман Демократия Республикасынын болгаш Моол Арат Республикасынын цирк артистеринин каттышкан өн-нөргүзүү МАР-ның найысылалы Улан-Баторда май 15-тен эгелеп болуп турар. Цирк артистеринин каттышкан нөргүзүү моол найысылалдын аялчы чакнары улуг сонунгал-биле көрүп, изни-биле байырлап турар. Баштайгы нөргүзүлгө бирозинге МАРП ТН-ның бири секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелинин даргазы Ю. Цеденбал баштадыр МАР-ның партия-зымык болгаш чазанын уадуучулары, министрлер, дашгыш чурттарын Улан-Баторда элчин черлеринин ажылдакчылары, даштыкыдан ээлчээр алуучулар.

Социалистик чурттарын цирк артистеринин каттышкан өн-нөргүзүүнүн дугайын моол пар-лалга калба-биле чырылып турар. Өлөңгө В. Оскал-олдун баштааны тыва артистери «Унз» сөзүн көкүзү-биле парлаан. Солунун май 18-ге үнгөн номерлеринин бир арынын кырын не-милер улуг фото-чуртук парлаан. Ол чуртук совет, болгар, немес, моол артистеринин сценга-та

баштай үнүп келгенин көргүскөн. Ол чуртуктол өлөңгө — тыва артистер.

«Унз» солунун 20-де үнгөн номеринде аны-дунма улустарын цирк артистеринин нөргүзүүнүн дугайында делгергей өтчөттү парлаан. Ол өтчөттүн үнө-дөргөн хире хуузу Оскал-олдун дугайы болуп турар. Ында бижип турары: «РСФСР-ның алдарлыг артизи, Тыва АССР-ның улустун артизи В. Б. Оскал-олдун нөргүзүлгө дыйка солун. Оскал-ол болза Тыванын национал циргинин тургузукчуу, бүгү чуртталгазын цирк уран чүүлүгө бараалгаткан болгаш сурагылыг цирк артистеринин бэрэзи, Ынчангаш оң нөргүзүлгө көрүчүлөр улуг сонунгал-биле угу-турар. Оң циркчилер болуңду Тыва АССР-ның алдарлыг артизи Д. Э. Очур чергелиг мөргө-жилдиг артистер бар. Олар сөктээр, дүн кагарын-дан эгелээш, агаарга шөйгөн чинге демир кыр-лаарынга чедр нарын чүүлдерин күсөдип тур-лар. Дөрт киничин хара угаа откаан тавактарын В. Б. Оскал-ол чааскаан эң шалпыкыны-биле чыып аптарга, көрүчүлөр диңмитиг адыш чакнашкыны-биле байырлап утканан.

Тыва АССР-ның алдарлыг артизи Н. Б. Хензи-

олдун ыаш согааш-биле нүүсөдир жонглөрү күш-түг адыш чакнашкыны-биле уткан номеринин бирозин болган».

Ол өтчөт-биле нады В. Б. Оскал-олдун надыр тавактар, тырынылар-биле нөргүзүүнүн фото-чу-руун парлааш, оң аздаанда мында чед бижэн: «Совет артист В. Б. Оскал-олдун өйназан жон-глөрүн көрүчүлөр улуг-биле үнелээш».

МАР-ның улустун артизи Ж. Данзан «Бот-бот-тарындан өренер» деп чүүлду бижсэн. Оң ол чүүлүндө база тыва артистеринин нөргүзүүнүн онза-лал демделеп турар. Оң бижээни: «Совет Тыва-ның циркчилеринин өн-нөргүзүү болза нацио-нал уран чүүлүгү социалистик өзү-биле хөгжөш, улуг чедишкенин билеп турарын илердеп турар. Оларнын чинге демир кырлап өйнаары он-за эки болуп турар».

Социалистик улустарын цирк артистеринин каттышкан нөргүзүү Улан-Баторга июнның би-ри чартыгында чедр үргүлчүлээр.

«Аны-дунма чурттарын артистери уран-нөргөн арга-дурмулганын солумуп, оларнын нөргү-зүү бистин циркчилеринисе улуг дузалачмы бо-луп турар» — деп, «Унз» солун түнелинде би-жил турар.

МОСКВА. Москва хоорай Совнархозунун биофизика аппарату-ра болгаш электроник машиналарын тускай конструктор бю-розу вешествоарык (белоктарын болгаш белок молекулауу кат-тыжымшыкыларын) ылгаар ап-параттары ажилдап кылып база белеткээрин чорууд турар. Цент-рифугтарын болгаш ультрацентри-фугтарын дыка хөй эртем-шынчи-лест институттарында, клиника-ларда болгаш химия лаборатория-ларында ажилдап турар. Олар инсоталарын болур-чөгүрүү-биле шинчилээр, янзы-буру халдым-рыг аарыларын вирустары иле-рээр, янзы-буру полимерлерин болгаш өскө-лаа синтетик ма-териалдарын бүдүрүү шынчи-лээр арганы берип турар.

Сес чылдарын дургуунда конструктор бюрозунун ажилдак-чылары янзы-буру центрифугтар-нын болгаш ультрацентрифугтар-нын 16 модельдерин чогаалып тургускан, ол машиналарын ал-ды хевирлерин заводтарда масса-лы-биле бүдүрүп унаарып турар.

МУРУКА. Биофизика аппарату-раларын болгаш электроник кон-структор бюрозунун ажилдакчылары, кол инженерлер (солгай тала-зымдан ол талазынче) А. В. Ча-вернин, Э. И. Дрейни, электроник лабораториянын начальниги Л. Н. Веретенов. Ол конструкторларын тургускан ЦВР-1 деп центрифугу биология тала-зы-биле активтик вешествоарын ылгаарыга ажиллап турар.

Фото А. СТУЖИННИН. СЭТА-ның фотохроникасы.

ИЗИГ СЕТКИЛ КИНО

Оң чедир харык Кемель бир-ле трактор бригаданын ажилдакчы-лы-биле чедир кээр. Бригада төвү — чавышаш даглар аразы ордулашта. Ону догдалыр чар-дынган чер, тараа шөлү делеги-беле көстүп чыдар.

Кемель бригаданын бичон кол-лективни — бригадир Садабек, оң кадайы, повар Адыл, прицепщик Шеймен, трактористин дузалач-мысы Калипа, тракторист Абакыр олар-биле ужуражым таныйыл, амдыралында бир-ле дугаар ажилдаар деп эгелээниг чоргалар-лык хайгыгып турар. Ол чорга-гаар болгаш өөрүшү оң омак-серкери алы-шыйрылган-ла, ки-жире-биле ужуражылганын-дан мадел.

Кемель тракторга прицепник-теп ажилдаарын конугу-ла күзеп келген. Ынчалза-лаа бригадир Садабектин: «Суг дажылгаан ажилдаар сен, өскө ажил бисте чок» дээн сөзүн дыңлаан, анык оол баштай муңгаран, сажым саарыкталып турар. «Ам кал-чаар, сонда тракторга-ла ажил-дап болгай-ла мен, бо улуда суг соортукузу болур-дур» — деп шиптирээш, Кемель ажилдап кирптер. Ол хуурагынын эки күсөдип турар.

Фильминин болуушундары, ил-да кижилеринин адык-кай харак-тер, аразында харышсаан чор-ту-ла дыңдып олар. Оң-биле ка-ды залза олурган көрүчү ки-жире сөзүн-ла, манда кол хөдө-мишкенин, чидиг болуушун — тракторист Абакыр биле Кемель-дин аразында узуражылганын көрүкчү шыйна-ла, сеткил хай-нышкынын көр.

Абакыр — ажилга ынак, чүт-күдүгү кижик, мурункак трактор-ист деп мактадан чедип алган-да. Ынчалза-лаа ол — бистин амдыралында улуг болгаш на-рын болуушундарын башкары күзөөсө, эш-өөрүнө каржы-Ынчалгы ажил-шый билин, өрөө-нүн аларын күзеп чоруур, ам-дыралда четкестерге хөңүч чок.

эрес өөл Кемель-биле Абакыр бо-ло марымжыл, Кемельни «эртем-ден» деп, болганчок-ла чемелей бээр. Кемельге Абакырниң хөңүч чөгүн, агда каржызын бригада-нын удузу билди турар. Повар Адыл Кемельге Абакыр-биле ужу-рашканда: «Ол оола чүге ажил-шый турар сен? — дээр, Ынчалза-лаа Абакыр: «Эртемден чүвени.» — дээр. Кемельге каржыланым-шаан турар.

Абакырниң ынакшып турары кыл Калипа саргыш-сеткил хай-ныгып, Абакырге мында деп тур-ар: «Сен, Абакыр, ол оол-биле чүге найырлап чок сен? Чүге ону тоовас сен?» Ол айтыргы Абакыр база-ла херекке албайн баар. Харин-лаа дүштуу кысты Абакыр каржы-дошкун аажылап, эттен-лаа турар. Чүге мындагы? Чаа, магазым эки чүгүге чүткү-дүгү Кемельге оң узуражылган, дүштуу кыл-биле харылааганга база көстүп турары ол. Бо бри-гадада Кемель келгенден бээр Абакыр аажы-чанын өскөтөй. Чангыс ай туттунуп турар: хора-ды бергенде, риданорбинтиги буза шаап, кересин лампазын үрей откан, чере элзэн турамык-кай аажылап турар.

Күзөдөн өскө ажилга — арип ап, сажым-сеткил талазы-биле мындагы берге байдалга тавар-жыл турга-ла, Кемель суг соор-туп ажиллавышкан, ол аразында прицепниктен-лаа, тракторуу башкарып-лаа өөрөөни алган. Ол-ла бүгү — Кемельге дыка-ла өөрүчүгү!

Ынакшыктын эге үезин, оң ханылап бар чылдарын фильмде элзэн көргүскөн. Бистин маалы-рымыс — Кемель суг соортуп чо-руп турар, бригаданын ирак эвес-те, сакманыктап ажилдап турар бир кысчык-биле ужуражым каап, оң эрчим болгаш омак-хог-дур аажы-чанга конугу-ла тааржы бээр. Агда Кемель шы-напты, сажым-сеткилден бержи-нып турар. Бо дээрсе — аныктыг дөкөкчү үези, Кемельдин ынак-шыгы, оң чоргаары-лар!»

Бо фильмин «ИЗИГ СЕТКИЛ» деп алаар. Ону анык кыргыс чогаалчы, Ленинчи шаңдалган лауреады Чингиз Айтматовтун «Тесе кара» деп тоожуун «Бузар», «КИРГИЗИЛЬМ» кино-студиясы кылып үндүргөн. Фильм-де бо чогаалдын үезинин, оң кол болданып арттырган, «Ынчалза-лаа фильм бо тоожудан чамдык талаалары-биле элзэн ыталдым».

Кол маалыры — Кемельдин ролюн актёр Шамшев Болот күсөдип турар. Ол — Бүгү-эви-леделин Күрүнениң кинематогра-фия институтунун режиссёр фа-культетинин студентин. Ынчан-га ол режиссёр болур дээр актерлук берге школарын эртен-ки бо-дур.

Кижик болгаш бөгүнүгү амды-ларым, кижик болгаш шаг-үс-фильминин темасы бо. Ол теманы шиптирээрин оралашышсаан, Кемель-биле удуражылган турган Абакыр болза бригаданын үнүп чоруур ужураг дээрин көрүчүгө билдирер, ыначангаш оң өскө та-варыга турбас.

Кемель — бистин бөгүнүс болгаш бистин даартыг хуну-вус. Ша-ла кунумд кижилер тур-да, бис комомол дээр демселге, оң-биле кады чоруур ужу-раг биле А. Абакыр (ролюнда ар-тист Н. Жантурин) болза, Кемель шы-нак кижилеринин келер үези чедир билейин турар.

Абакыр кайнар чоруй баарыл? Кажан чоруп бар чыккан Абакыр-нин сооңе Кемель көргөш, сет-кил хайгыгып, халып бар чорда, бригадир Садабек ону доктаа-мтар. Шынык сеткилден Абакыр аны-ла чоруй барбас деп, бо би-чон коллективтик кижилер бил-дирер. Ол оон чорлап, домей-ле чонунун аразында, бистин ажил-и-чи маалырымыстын аразында баар. Ынчага Абакыр болза Кемель болгаш оң өнүк-күрүлгө дүрүм-биле, амдырал болгаш келер үези бадтыкп тур-ол дүрүм-биле чурттаар дээр-зи билдирген.

А. НУГУУРАК.

Чагылгаларынар узадып алыңар

1963 чылдын ийги чартында парлалга чагылганы ам бистин бүгү чуртта бары-ла ай чыгам үргүзүл-лөп турар. Бистин республика бо ажил база хайнышкынын чоруй эгелээш. Чүгө Кызыл хоорайга бе-зин бо чугуда кампаияже шыларак актив хаара туттулган. Харылаа ажилдакчылары болгаш хөй-иничти парлалга тардыкчылары, совет ө-бүдө бурзуу солундарын болгаш журналарын чагылган элган турарын дээр оларга таарымчалык байдалы тургузарын СЭКП ТН-ым айттып тур-ар. Бистин чуртувуста хун бүр-үнүн парлалгасынче улуг сонунгал болуп улус массаларын политиктик болгаш чогаалчы иңелешинин хун бүрүе улам оңдуг турарынч болгаш оларнын материалдык бай-дыла база културлук депнеи хай-гылыш чок бөдөнүнүн тодотгай хер-ечини. Кызылдын чурттагычтары-нын чагылгалары чыл бүрдү-ле улам өсүп турар.

1963 чылдын баштайгы чартында хоорайнын болуула бажыны (хөй-иничтин парлалга тардыкчыны эш Круускаа), Республика эмелгези (эш Масленникова), Комму-тулук (эш Гавришко), № 6 школа (эш Иванен), Бүдээ ажил-агыш продук-туларын бүдүрээни болгаш белет-кээринин министерствонда (эш Есенко) парлалга чагылгаларын эки чорутканын демделээр херек.

Солунан болгаш журналдар ча-гылганынын хоорайга өздүгү турары-биле чергелештир, ады мун хире чагылгалар чүгө элди айла кылдыр хуурап алынганын айтыр укурду. Ол чагылгаларын чүгө 667 экзем-пляр май 20-ге чедир узаттыган болуп турары четкес.

Ажылчы чоңарнын чагылга тала-зы-биле негелдерин чедир үе-лештин турар черлерин бар хо-мундангы. Чижээ, медицина үчүлеш-теинде чартык чылда чагылганын 36 экземпляр чурттаган чүгө 4 эк-земпляр катар узаттыган, адычтын амандарын кеежик школазында 48 чагылганы чүгө нагыш узат-тыган дээр оон-да өскө.

Чамдык бүдүргүлгө черлеринин удуручуларын болгаш партия ор-ганизацияларын секретарына со-лунан болгаш журналдар чагылга-нынче сажым салбайн турар чорук-тар бар. Ындыг организацияларга ашпошпо, зоветөөлө, Республика прокуратурасы, № 1 полицилка, типография, Республиканын ном ундур чери дээр оон-да өскөлер-ни хамаарыштырып болур.

Хоорайнын дык хөй организация-ларын болгаш бүдүргүлгө черле-риниң партия, комсомол болгаш профес-ионизациялары парлалга ча-гылганын чорударын элзэн илеш-пей

лиг кижилерге дагып турар. Ындыг кижилер коллективте ажилдап турар кижик бүрүзүнүн чагылга сому-рун билер, оларнын билин бе-лидеринге сажым чоңатыр болуп турар. Республика эмелгезинде хөй-иничти парлалга тардыкчыны Ян-ди Васильева Масленникова кол-лективинин кеежик бүрүзүнн со-луургалын барымдалаап, хун бүр-үнүн парлалгасында кандык чагыл-ганы кылып алаа чөгүрүүн тайы-бырлап турган, ийги чартык чыл-да солун болгаш журнал чагылга-нын планын өскөлерин муруй кү-сеткен.

Дыка хөй хөй-иничти парлалга тардыкчылар чүгө чагылгалар кылдыр-биле кызыгаарлаткымай, ажилчы чоңарнын ортунага мас-са-политиктик ажилды хун бүр-чоруп турар. Ындыгаарга Анна Григорьевна Макалова (Тываның комплекслик экспедиция), Алек-сей Григорьевич Бульчев (Респон-среспубликаның сажым базаны), Мария Михайловна Белогорская (пассажи-рлер АТК-ы) оларын хамаарышты-рып болур.

Амгы үеде кол соорула болза, эн-1

жи-бүрүгү кыска хуусаада кылган чагылгаларын — узадыр, партайды, хөй-иничти-политиктик болгаш тус-тус адыраар айы-биле журналдар-нын база төп болгаш республика со-луурарын чагылгаларын кылып алыры чугула. Эрткен чылдын пар-лалга тардыкчылары өрөдиге че-леринге чагылгалар чорудар таарым-чалыг өйбү эрттиркененин үржү-биле дыка хөй чагылгалар кылдын-майн барган, а оң уламандан хөй башкылар болгаш сүргүлдер өскө-дээ журналдарын чагылгалары ток арт-кылаан. Ол чорук бо чылдын катап-тавынан дээр бүгү күштү салыр херек.

Төп журналдар чагылгаларын хуусаа май 25-те эркен, төп со-луурларга чагылга ийги алыңа 5-ке чедер. Хөй-иничти парлалга тар-дыкчылары партия организация-ларын удурутгалы-биле чактык бүрүзү солунуг болгаш журналдык болуу дээр бүгү-ле арганы херек-лээр укурду.

Б. ЛАНТУХОВ,
«Союзпечать» бүдүрүлгө начальниги.

УДУРТУЛГАНЫ ЭКИЖИДЕР

Колхоз, совхоз бүдүргөзүгө комсомолчу-аныктар каала-лаа улуг күш болуп турар. Бистин Улуг-Хем районунун «Чодра» колхозунда комсомолчулар 70 адык кижик. Олар колхоз бүдүргөзүгө ийни-бүрү адырларын багы эвес ажил-дап турарлар. Ынды-лаа болза олардын ортунда комсомолдун иж-килдиге аажым шуур чорубайн турар. Комсомол организациянын хуралы беизин устав бугаар болбайн турар. Комсомолчулар кеежиктү дайырын 2—3 айлар дургузунда, харын чамдыктары чид иштинде беизин төлөвейн турда, комсомол ор-ганизацияны (секретары Ч. Стурт-оол) кандыг-даа хемчег албайн, ала-таптаарлар байдалга кирген. Ком-сомолчуларын ийни-лаа болгучу хуралдарын организаци, кижик-биле, шынар чок болуп тура-рынын дугайында мындагы чиктеги көргүзүң: бо чылдын апрель 28-те, кезектин 7 шакта клубка комсом-ол хуралы болур деп чарала көстүп келген. Агда чүгө 16 кижик чедип келген. Дуненин 12 шакта чедир мааларга оң өскө комсомолчулар келбесе хуралды май 4-те эрттирер

деп, сонгаараалып каан. Ынчага ол хууде, май 4-те ол хуралга 70 адык комсомолчулардан чүгө 10, эвилдиги кеежиктү эвес аныктардан — 16 кижик чедип келгенер. Хуралды комсомол комитетинин секретары эш Ч. Стурт-оол ажил-каш, хуралдын президентинге кол-хозта шартком секретары эш О. Дум-бунуу база чалап кириштирген. Хурал бооп турда комсомолчулар болгаш арат аныктар шөлө-төп-шөпөр чөй үнүп турга-ла, хурал-га чүгө 15 хире кижик арткан. Чи-жээ, Уэун-кыс Хопуй-оол, В. Бо-лаз-оол олар «бис комсомолчу эвес улус бис» дээр хуралды чаза та-варып чоруй барганнар. Оон тур-жук комитетин секретары эш Стур-т-оол «хуралды силер эрттирип көрүрөм, дарга» деп эш Думбунге чүге бижип каап база чоруй бар-ган. Оон эш Думбун Стурт-оолду диедип, дашкаар оолдар айбылаарга, ону база тыпшааннар.

Комсомолчуларын болгаш ийни аныктарын ортузуңа кижик-биле-нин кандыг-даа аажым чорут-тайн турарында чамдык комсомол-чулар беизин арагалар, хөй-иничтин

корум-чурмун үрээр, хулиганнар чорутканын кылып турар. Комсомол комитетинин секретары эш Ч. Стур-т-оол колхозта комсомолчуларын, аныктарын ортузуңа комсомол организациязынын политиктик иж-килдиге, култура-массалык ажилын сегидеринин улуу, харын «мен ажилдап шыдаас-тыр мен» деп, ойбук чок чорукту кылып тур-арлар. Бо дугайында ВЛКСМ район комитеди, оң секретары эш К. Череве чүгү болуп турар ирги?

Н. СУНДУЙ-ООЛ.

Чөвүлелдин ажылынга дузалаар

Чоокта чаа «Сут-Хөл» совхозтун Алдан-Маалдыр салбырында херез-женер чөвүлелинин өтчөт-сөңгүлүгү хуралы болуп эртен. Агда херез-женер чөвүлелинин даргазы эш Донгак Казанын илештинден иле-ранык болза, салбырда херез-женер ийни аразында чуртталга-амдырал, ийни чаштарын кижилдин өстүрер талазы-биле өскөлерге эки үдөргөн көрүзүп турар ажилчы, албан-халкы херез-женериниң саны көвү-дөн. Оон-биле кады совхоз өдүр-тү-гөшөгө оларын киржалганын мурун-куудан даа илешпейн.

Ынды-лаа болза мурунчын саан-чылар О. Карбы, Н. Ооржак,

М. Мдык-Хуя, О. Чечеппа, О. Да-дын олар бо чылдын бирги квартал-дында саар инек бүдүргөне оонаш-тыр 300 адык инди сүртү саап ап турга-ла, салбыр бирги кварталда күрүгө сүт дужаар хүлээлгезин чүгө 97 хуу күстөкөн.

Хуралды каржечилери СЭКП об-комунун В пленумун доктаалын амдыралга боттандары талазы-биле илешпейн ажилдап, боттарын културлук амдырлар, чурттай ту-дар О. Чампап, О. Ичн-Хордуу, О. Анчыма, Сыгыр Сарылар ыш-каш мурунчылдарын мактап турганнар. Оон-биле кады културлук чурттарын бодавас, боттарыннын бү-

дүгүгү аажы-чангып катбас, арага-ларга хандыр, шөш-сола кылды херез-женериң база илештин, шыг-мын шүтүмүдүзүңер, Чижээ, Шымы-раа Анчыма, Рузо, Чаза база Шыг-жаа олар бажыңга элтирер сускун кылдыр, дүрүм бугаар хорутпап турар-ла бажыңарыңа чакыт арта-биле диво кылып турганнар.

Херез-женер чөвүлелин чорудуп турар хемчегеринге салбырын баштаар чер, манда кезде Совет-тик жүткөсүн, партия организация-ны сула дузалажым турарын хурал-дын киржичилери база чуртаалып турганнар. Чижээ, бо чылдын январды айбун бригадалга дузалажым дээр херез-женер шеф организаци-тап аларга, салбыр өрөгелчин ма-шын бербөөш. Салбыр өрөгелчин эш (Илүдүз салбырда урутлар а-стисин апрель 15-те ажилды, ажил-дадыр деп аазашкын кылган, ону амдыга чедир күсөтүскөн. Ынчан-гай чаш урууларын илер ажилда-байн турарлар. Оон ийди совхоз түвүндөн салбырын ираан барым-далааш, эмилтеп пунктузуңга божу-дугаа өрөөни организациан ажил-дарын херез-женер чөвүледи дилээрге ону база илшиңга чедир хандырш бербөөш.

О. СЕГЕЕ.

Өскө черлериниң аңнарын Тывага

Тыва АССР-нин левискээр янзы-бүртү дириг амытанар-биле байлак. Ээн ховуларын чөрөн болгаш ала-каш, ховунун дилги болгаш тодугу, тайгалын хайракан болгаш киш, дагы черин аргар болгаш ак тордаа чиктегит янзы-бүртү дириг амытан-нар Тывада хөй.

Тыва чуртунун бодунун дириг амытанарын ажиллаар болгаш кам-галар хемчегер-биле чергелештир өскө черлерин өзүк кылдыр белет-кээр аңнарын Тыванын бойдузунга болгаш Тыванын бир черинин өскө черинге чактыктыр өстүрер ажилды база чорууп турар.

1952 чылдан 1954 чылга чедир 214 киштерин Танды районунуң Өн-геш, Кызыл-Эрик, Биче-Сайлыг деп хемьерде аппарып салгылаан. Улуг-Хем районунуң Чаа-Хөл бажыңга 100 кишти, Бий-Хем районунуң Өкө хем-ге 27 кишти салган.

Улуг-Хем болгаш Танды райо-нарнын киштер аппарып салган чө-лөр Танды-Уланым сынарны болуп турар. Ол сынарда Витязек кал-тарынын 203 киштерин база салган.

1961—1962 чылдарын кыжы-нында Танды-Уланым сынынга сал-ган киштерин ол черге чачыгыш-кынынын түнелдерин шиптичээр ажилды чоруткан. Алдынган түнел-дерден көөрге, киштер ол салган черлеринге дыка таарымшан болгаш анынын ажилын чорудуп болур кыл-дыр көвүлөп өскөн. Бий-Хем район-га салган киштеринин дугайында ал-баным тускай мезгил ам дээринеде чок. Тус черин чурттакчаларынчыл чутулаш турарында алдыга, ол киштерин аппарып салганынч чы-

лдында тайгага азы өгү болган. Ин-чангаш олар улуг өгүлөөн, азы оң чогуунда тайгаларга чоруткан, тү-черин киштери-биле каттышкан ча-далас.

1954 чылда Баз-Хем районунуң Бүрен хемини унуш шипчелен көр-гөш, агда Европаның норкаларын 29-ту аппарып салган. Совет Эвил-лениң хөй-хөй областтарыга чорут-канын чачтыкчыларга ажилдарын-да ап көөрге, Европаның норкаларын чачыгыччал болуп турар. Тывага кыска үезин дургузунда норкалар-нын саны көвүдөн болгаш районунуң элзэн хөй хеминерде неперзөн.

Норкаларын республиканын өскө черлеринге салыр-биле 1956 чыл-да оларын тулар ажилды чоруткан. Норкаларын туткаш, Току районун Ий хемге аппарып салган. Олар оон ийди Хамсыра хемини адрыла-рыңе болгаш Бий-Хемини унуче тарап неперзөн. Районун чамдык черлеринде норкалар элзэн көвүдөн.

Европа норкалары тү черин бай-далында таарым, Каз-Хем болгаш Току райондарын хөй-хөй черле-ринде 1960 чылдан бээр өзүп көвү-дөн барымдалааш, оларын лим-иңиңе чакта анынын чешпээрэи.

Республиканын чамдык районын-гында ондатраны чачтыкчылар, ө-стүрер ажилды сөвүгү беш чылдар-нын дургузунда чорудуп келген. Бо үезин дургузунда Красноярск крайдан чели чү аажы ондатралар-ын эккеп салган. Тере-Хөлүн суун-че 1958 чылда 100, 1959 чылда 108, 1960 чылда 120 ондатраларын салган. Ол иштак Току районунуң Хамсыра хемдеринге 1958 чылда 104, Ий хемини унуче 1962 чыл-

Парлаттынмаан чагааларның изи-биле

Өвүр районунуң Чаа-Суур, Торгалыг сууларында уруулар ислеринге болгаш садарыга артык кеежигүү эвес ажилчы, албан-хаакчыларынч урууларын албайн турарын бижээн көдээ бижичининч чагаазы релакция-га келген.

Бистин чоруткан биживиске колхозта партия комитетинин секретары эш О. Донгактын айтканын база: бо чылдын март 1-ле болган колхоз баштаар черинин хуралыга ийи суураа уруулар ислеринге, сал-гыны колхоз кеежичинининч урууларын адында тус черде ажилдап турар ажилчы, албан-хаакчыларынч урууларын база хаара тудар деп көргөн. Ажилчы, албан-хаакчылар урууларынч ислерге, садтарга эки черинин ортөөн төдөөрер деп ук хурал доктааткан.

Артык баштаар черинин үндүргөн шиптирин уруулар албан черле-ринде ам күсөдип берген.

дүдүрүн чешпээрэи, херек кырын-да 280-инч кеежик өзүк белеткеленип кижирген. Бо бөлүк халдеринин ра-йону ондатра чемжи болур үнүш-терин эвөөш болганында перспектив-нык ының-ла улуг эвес. 1965—1966 чылдарда Хамсыра халдеринин сезонда 4—5 муң чедир ондатра кештерин белеткээр көрдүгөн.

1962 чылда Бий-Хем районунуң өскө чоруткан шөмөлдө саналган ап өөөрге, муруннда салган ондатра-лар агда тааржы болган. Оларга чемжи болур үнүштер мында база бар. Чоокту чылдарда ондатра кеш-терин сезонда 5—7 муң чедир бе-леткөөр болур.

Танды районунуң Межегейге сал-ган ондатраларынч өздөлгөш шөмүл-дү эвөө болуп турар. Чүгө дык мындү биче болгаш чемжи үнүштер дээр эвөөш. Ынчангаш агда ондатра ин-терер оларын туларын чорудар.

Аң араатанарын бойдуска ча-чыктар ажилдын чамдык чедим-челки болган — чоруттары-биле чер-гелештир ол амытанарын эккеп сал-ганы чөгүрү түнелинде бербөй ба-рган. Чижээ, 1951 чылда Танды ра-йонунуң Маажыкка 60 ондатраны эккеп салган. Бо чачыкчыларга че-диге чок болган. Чүгө дык шипти-тинген чер оларга таарымшан бо-лган болгаш оларын күзүн өрай (ок-тябрь төңгүзүндө) салган. Чемжи болгаш ижкыштыр чердер дилеп чораша, олар араатанарын чижик болган. Оларнын чамдыктары ийи чыл чедир ол салган черинге чурт-таан-да болза, оон сонда база-ла устуңе чылдагааннар-биле шууң үрөшү үздүгөн.

1963 чылда ондатрага таарымча-лык черлерин мыан шипчелээш. Ты-ванын бодундан туткан ондатралар-ын салгылаар.

Хамсыра чөгүрүн халдеринин 1962—1963 чылдарын амын се-зонунда 1000 чедир ондатраларын

ча чок болган. Чүгө дык оларнын байдалын чедир шипчелөөш бол-ган оларын салган чери-даа таарым-чок болган. Оон ийди оларын суг доңгалып турар үеде өскөп сал-ганында олар өгүлөп калган. Бело-русиядан эккептен кундустан Тыва-га таарымшайн барган — турда, тү-черин кундустан чамдык — элзэн чаш черлерде бар болуп турар ду-гайын чорутканын шипчелөөш сана-лга херечилеп турар.

Красноярск

